

economic legislation, and the protection of the state's financial interests. Improvement of customs administration mechanisms should be achieved through the development of digital technologies, increased effectiveness of the risk management system, harmonization of legislation with international standards, and strengthening the institutional capacity of customs authorities. The implementation of these measures will contribute to the effectiveness of state financial control and ensure stable revenues for the state budget.

SOURCES REFERENCED

1. State Revenue Strategy until 2030. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf
2. Record UAH 716 billion in budget revenues: trends shaping the structure of customs revenues in 2025. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/rekordni-716-mlrd-grn-do-biudzhetu-tendentsiyi-shcho-formuvali-strukturu-mitnikh-nadkhodzen-u-2025-rotsi-2624> (date of access: 18.03.2026).
3. Almost a quarter of cases of customs rules violations in 2025 were settled through compromise. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/maizhe-chvert-sprav-pro-porushennia-mitnikh-pravil-u-2025-rotsi-vregulovani-shliakhom-kompromisu-2652> (date of access: 18.03.2026).

УДК 336.273+336.279

Ванькович Д. В.

*д-р екон. наук, професор, професор кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівського національного університету імені Івана Франка*

БОРГОВЕ ФІНАНСУВАННЯ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Вступ. Повномасштабна війна завдала Україні безпрецедентних економічних втрат, зруйнувавши виробничі потужності, інфраструктуру та житловий фонд, а також суттєво звузивши фіскальні можливості держави. Повоєнне відновлення вимагатиме масштабних і довгострокових фінансових ресурсів, обсяги яких значно перевищують потенціал внутрішніх бюджетних надходжень. У цих умовах боргове фінансування стає одним із ключових інструментів забезпечення реконструкції та модернізації економіки України. Активне залучення боргу порушує низку стратегічних питань, пов'язаних із борговою стійкістю, структурою запозичень, роллю міжнародних фінансових інституцій і балансом між короткостроковими потребами відновлення та довгостроковою макроекономічною стабільністю. Саме тому аналіз можливостей, ризиків і умов використання боргового фінансування є критично важливим для формування ефективної моделі повоєнного відновлення України.

Метою роботи є дослідження ролі боргового фінансування у процесі повоєнного відновлення України, а також аналіз можливостей, ризиків і обмежень використання боргових інструментів для забезпечення стійкого економічного зростання та макроекономічної стабільності держави.

Основна частина. Пандемія COVID-19 2020 р. знову активізувала давні дискусії щодо макроекономічних наслідків зростання державного боргу. Уряди країн

усього світу відреагували на кризу масштабними фіскальними заходами, що призвело до безпрецедентного зростання суверенного боргу. Ці події стали каталізатором нового сплеску академічного інтересу до взаємозв'язку між державним боргом та економічним зростанням і спричинили появу значної кількості емпіричних досліджень, що охоплюють різні економіки та методологічні підходи.

Згідно з прогнозами, наведеними в останньому Фіскальному моніторі МВФ 2025 [1], за збереження поточних тенденцій світовий державний борг може зрости до 100 % світового валового внутрішнього продукту до кінця десятиліття. Ця тенденція викликає нові побоювання щодо довгострокової фіскальної стійкості, оскільки багато країн стикаються з дедалі більшими бюджетними викликами.

Станом на 31 січня 2026 р. сукупний державний і гарантований борг досяг позначки у 9 212,60 млрд грн, а його співвідношення до ВВП наближається до 102 %, що створює значне навантаження на економіку та звужує простір для розвитку. В умовах війни й відбудови питання боргової стійкості, ймовірно, стане ключовим у формуванні довгострокової фінансової політики країни. Особливо різке зростання боргового навантаження відбулося у 2022 р. – з 49,0 % ВВП у 2021 р. до 77,8 % ВВП, що безпосередньо пов'язано з повномасштабною війною, падінням економічної активності та суттєвим зростанням обсягів державних запозичень для фінансування оборонних і соціальних видатків. У контексті повоєнного відновлення це підкреслює необхідність поєднання боргового фінансування з інструментами пільгових запозичень, реструктуризації боргу та залучення безповоротної міжнародної допомоги з метою недопущення надмірного фіскального тиску в середньо- та довгостроковій перспективі [2].

Окремо варто звернути увагу на зміну співвідношення між внутрішнім та зовнішнім боргом. Як видно з рис. 1, частка зовнішнього боргу зросла з 58,4 % у 2021 р. до 77,5 % на 31 грудня 2025 р.

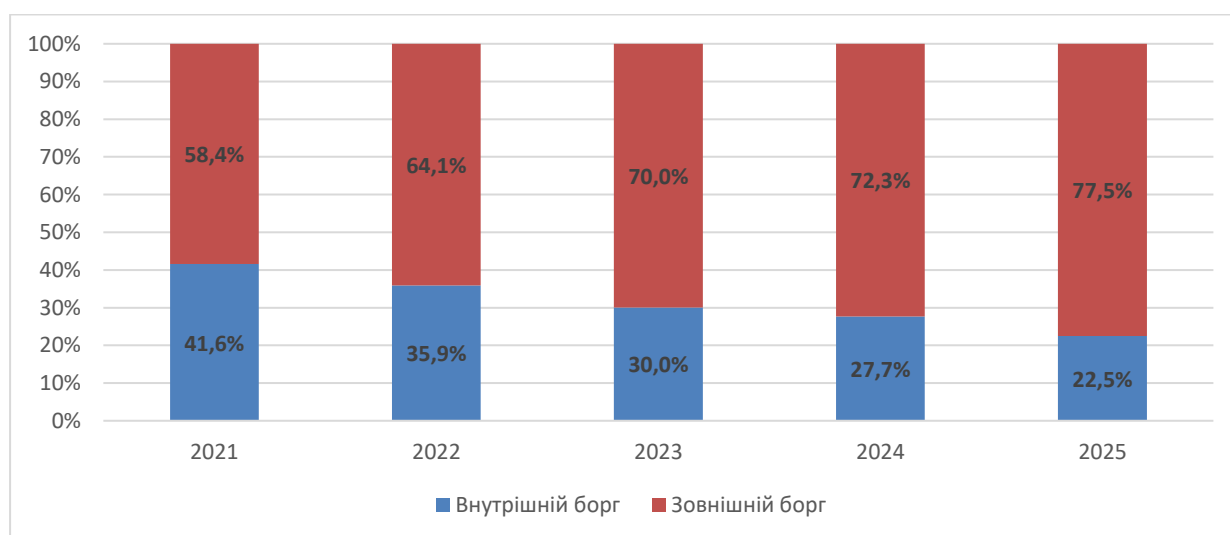

Рисунок 1 – Структура державного та гарантованого державного боргу України
впродовж 2021–2025 рр., %

Джерело: побудовано автором за даними [3]

Дані свідчать про чітку тенденцію до зростання частки зовнішніх запозичень у загальній структурі боргу на тлі відповідного скорочення частки внутрішнього

боргу. У 2021 р. внутрішній борг становив 41,6 % сукупного обсягу, тоді як частка зовнішнього боргу дорівнювала 58,4 %. Від 2022 р. спостерігається поступове, але стале зменшення ролі внутрішніх запозичень: їх частка скоротилася до 35,9 % у 2022 р. до 30,0 % у 2023 р. Водночас частка зовнішнього боргу зросла відповідно до 64,1 % та 70,0 %. У 2024–2025 рр. ця тенденція посилюється: частка внутрішнього боргу зменшується до 27,7 % у 2024 р. та до 22,5 % у 2025 р., тоді як зовнішній борг домінує в структурі сукупних зобов'язань, досягаючи 72,3 % та 77,5 % відповідно. Така структурна трансформація відображає зростаючу залежність фінансування державних потреб від зовнішніх джерел, передусім офіційної міжнародної фінансової допомоги, пільгових кредитів та програм підтримки від міжнародних фінансових інституцій і партнерських держав.

Попри високий рівень боргу, його нинішня структура – з великою часткою пільгових кредитів і грантів (58,09 % зовнішнього боргу – це заборгованість за позиками, одержаними від міжнародних фінансових організацій) – робить ситуацію контрольованою в короткостроковій перспективі [3]. Проте після завершення війни Україні доведеться проводити зважену боргову політику: стимулювати економічне зростання, поступово зменшувати дефіцит бюджету та уникати надмірної залежності від зовнішнього фінансування.

Висновки. Отже, розуміння взаємозв'язку між державним боргом і економічним зростанням має першочергове значення як для економістів, так і для осіб, відповідальних за формування політики. Високі та зростаючі рівні боргу породжують занепокоєння щодо фіскальної стійкості, міжпоколінної справедливості та потенційних обмежень майбутнього простору економічної політики. Водночас фіскальне стимулювання, профінансоване за рахунок боргу, часто використовується як інструмент політики під час економічних спадів, особливо в умовах «пастки ліквідності», коли можливості монетарної політики є обмеженими. Отже, ключове питання економічної політики полягає не в тому, чи є державний борг за своєю суттю «добрим» чи «поганим», а в тому, за яких умов він починає шкодити досягненню довгострокових економічних цілей.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на детальніше розмежування взаємозв'язку між боргом і зростанням з урахуванням якості інституцій, демографічного тиску та структури державних видатків. Водночас наявний масив наукової літератури дає змогу зробити ключовий висновок: для розвинених економік, орієнтованих на стале процвітання, збереження рівня державного боргу нижче 80 % ВВП має залишатися базовим орієнтиром.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Fiscal Policy under Pressure: High Debt, Rising Risks. URL: <https://www.imf.org/en/publications/fm/issues/2026/04/15/fiscal-monitor-april-2026>
2. Богдан Т. П. Державний борг і позики під час війни та методи їх поствоєнного врегулювання. *Фінанси України*. 2022. № 4. С. 27–45. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2022/04/027>
3. Статистика державного боргу. Офіційна сторінка Міністерства фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/borgova-politika>